

Posudek k profesorskému řízení docenta PhDr. L. Hejdánka

Doc. PhDr. Ladislav Hejdánek předložil k profesorskému řízení rozsáhlý soubor svých prací; až na výjimky byly všechny původně publikovány v samizdatu, od té doby však byla řada z nich publikována knižně nebo časopisecky, a to u nás i v zahraničí. Jde o velký a přitom vnitřně jednotný soubor prací na rozhraní filosofie a teologie, které jsou však vzdáleny pozici teologicky vzdělaného filosofa nebo reflektujícího teologa v dřívějším pojetí. Díky teologické erudici může Hejdánek revidovat některé základní filosofické postupy a přístupy a na druhé straně může díky svým filosofickým východiskům podstatným způsobem přispět do současné teologické diskuse. Jde tedy o svěbytné dílo, jehož pozice na rozhraní mezi filosofii a teologií neznamená pozici periferní, nýbrž naopak zásadnější, než může být pozice uvnitř té či oné oblasti. Pokusím se na několika bodech, které Hejdánek z různých stran osvětluje, poukázat na základní význam Hejdánkových reflexí o filosofii a teologii.

Hejdánek se opětovně zabývá obecně problémem vztahu filosofie a teologie. Teologie musí používat filosofie, protože filosofie vypracovala pojmové instrumentarium k myšlení čehokoli, i skutečnosti nás přesahující, ale dalo se to za cenu deformací a ohýbání filosofie na jedné straně a určitého podlehnutí teologie zpředměťující intenci filosofie.

Zpředměťování, objektivizování, související s pojmovým myšlením, je podle Hejdánka fenomén základního významu pro současné diskuse, probíhající v obou těchto disciplínách. Hejdánek obohacuje kritiku zpředměťujícího myšlení, jak se s ním setkáváme u Jasperse nebo Heideggera, o poukaz na navázání řecké filosofie na mytické archetypy. Filosofie se mu nejvíce v tak příkrém rozporu s mytickým myšlením, jak to bývá obvykle traktováno ve smyslu paroly „od mýtu k logu“; filosofie proměňuje ve svém vzniku v distanci k bezprostředně prožívanému minulostní archetypy mýtu ve věčné formy výkladu světa. S tím souvisí další motiv, který Hejdánek do naší problematiky uvádí, totiž teze o nejen řecko-křesťanském, ale židovsko-křesťanském původu evropské kultury. Podle Hejdánka k překonání mýtu nedochází pouze v řecké filosofii (ta s ním dokonce v jistém významném smyslu nepřestane souviset), nýbrž i v židovské (a později ovšem křesťanské) víře, reprezentované proroky. Ta svou eschatologickou orientací umožňuje rovněž distanci, která je potřebná k emancipaci od mytické identifikace s pravzorovým dějstvím. Eschatologicky orientovaná víra (nikoli náboženství) je Hejdánkovi zároveň pendantem k řeckému objevu pojmového myšlení, které postupuje metodou zpředměťování, objektivizace.

S Hejdánkovou analýzou a kritikou zpředměťujícího myšlení, s nímž souvisí metafyzika, jsou spojeny úvahy o tzv. méontologii jako nové filosofické disciplíně, která by se zakládala na ocenění „ne“ jako základní perspektivy našeho života, která umožňuje vztahovat se k životu jako celku a která je pramenem naší svobody i schopnosti teoretického myšlení. Zde se Hejdánek dotýká nejzákladnějších otázek filosofie a míří na stejný problém, na nějž poukazuje Patočka ve svém „Negativním platonismu“.

Teologickou i filosofickou konsekvencí, kterou Hejdánek ze své kritiky zpředměťujícího myšlení i ze své „méontologické“ pozice vyvozuje, je nesprávnost použití toho způsobu myšlení, v němž se běžně pohybujeme, i na to všichni subjekt-objektový postoj „přesahující“, „obestírající“, „obkličující“. Hejdánek se v souhlase s moderními teologickými proudy obrací dokonce proti pojmu „boha“ jako předmětnému způsobu zachycení nepředmětné povahy toho, co přesahuje všechno rozlišení na subjekt a objekt, všechny předměty a horizonty. V práci „Mythos, filosofie a 'nepředmětná skutečnost'“ ukazuje na rozboru Platónova Symposia, že i Platón zná oslovování, vyjevování, „zasvěcování“, které sice zprostředkuje kněžka Diotima, jejímž podmětem je však sama pravda. Z toho všeho je patrné, že Hejdánek se dotýká nejsušnějších filosofických otázek, při jejichž vyjadřování se naše myšlení ocitá v největších obtížích, že však vždy pracuje s fenomenálním vykazováním toho, o čem uvažuje. Celá Hejdánkova pozice umožňuje pronikavé analýzy našeho tradičního filosofického i teologického myšlení, korektury dosud běžných „loci communes“ a nový pohled na kořeny evropské duchovní tradice.

Hejdánek byl významnou postavou našeho disentu, mluvčím Charty a už dávno předtím organizátorem bytových seminářů, který ve svém bytě pořádal rovněž přednášky cizích profesorů. Z této situace se zrodily obsáhlé „Dopisy příteli“, jejichž výbor byl vydán v Německu r. 1988, úvahy společenskofilosofického, politologického, sociologického charakteru nad poměry v Evropě a zejména ovšem u nás, které pronikavě osvětlují povahu dění, které probíhalo u nás, a klima, v němž probíhalo. Jsou tu pronikavé rozborů socialismu, i tehdejší západní společnosti, v nichž vystupuje do popředí morální aspekt, ovšem bez jakéhokoli moralizování. Jsou to jakési duchovní dějiny událostí, které probíhaly právě v nejvypjatějších dobách - po Chartě a v letech po ní následujících. Dotvářejí podobu filosofa, který je schopen velké abstrakce, ale jehož život se zároveň nezříká odpovědnosti za svou „obec“. Ze všech těchto důvodů doporučuji vřele jmenování profesorem.

Leden 1992

Prof. Milan Sobotka

Eine gewisse Bedeutung kommt jenen vorwiegend von der Existenzphilosophie geprägten Philosophen zu, welche die theoretisch-technische Beziehung auf einen G(egenstand) im weitesten Sinne abwerten und ihr ein völlig anders geartetes „ungegenständliches“ Bezogensein als das „Eigentliche“ gegenüberstellen. Diese Tendenz geht letztlich auf die Differenz im G.-Begriff bei Kant zurück, kommt aber auch bei Fichte (‘Die Bestimmung des Menschen’) wenn auch nur peripher zum Ausdruck und erlangte Bedeutung in der Öpositiven PhilosophieÖ Schellings. Sie war bestimmend für die Hegelkritik Feuerbachs und Kierkegaards. Hauptvertreter dieser Tendenz wurden *Marcel, Ebner, Buber, Rosenzweig, Gogarten, Heim* und in gewisser Hinsicht *Jaspers*. Die für diese Denker grundlegende und eigentliche Dimension des Ungegenständlichen betrifft durchwegs die zwischenmenschliche (dialogische) oder die religiöse Beziehung, in welcher die Unmittelbarkeit des begegnenden (göttlichen oder menschlichen) Du radikal unterschieden ist von aller gegenständlichen Erkenntnis. In diesem Sinne führen die Unterscheidungen von Existenz und Objektivität (Marcel), Ich-Du und Ich-Es (Buber), Existenz und Dasein (Jaspers) zu einem G.-Verständnis, in welchem der Mensch, sofern er gegenständlich bezogen ist, geradezu in einem defizienten Modus seines Menschseins steht, während das Ungegenständliche, Irrationale die Bewandnis des Eigentlichen erhält. Diese Un-gegenständlichkeit des Eigentlichen führt dann unvermeidlich zur Kompetenz-, ja Belanglosigkeit jeder letztlich notwendig gegenständlichen (philosophischen, theologischen) Vermittlung.

(..., Historisches Wörterbuch der Philosophie, Bd.3. (G-H), Basel 1974, s. 133, heslo „Gegenstand“.)

